

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної науково-практичної конференції

**«СТІЙКІСТЬ ОСВІТИ І НАУКИ
В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ»**

21 – 22 травня 2025 року
м. Київ

Вікторія Шевчук,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

Оксана Скубій,

асистент кафедри психології та педагогіки,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність дослідження. У сучасній школі проблема булінгу, особливо серед підлітків, набуває особливої гостроти. Цей вік є критичним для формування особистості, тому цькування може спричинити серйозні психічні й соціальні наслідки. Законодавче визнання булінгу в Україні актуалізує потребу у вивченні його причин, учасників і розробці ефективних профілактичних програм із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей підлітків.

Мета дослідження. Дослідити явище булінгу серед підлітків, яке має значну теоретичну і практичну цінність, оскільки сприяє формуванню безпечного освітнього середовища, розвитку толерантних міжособистісних стосунків, зниженню рівня насильства в підлітковому середовищі та запобіганню соціальній дезадаптації молоді.

Результати наукових досліджень. У сучасному освітньому середовищі дедалі частіше порушується проблема булінгу, що виявляється як одна з найпоширеніших форм насильства серед учнів, особливо в підлітковому віці. Саме підлітки виявляються найбільш уразливою категорією, адже цей період характеризується інтенсивним становленням особистості, формуванням самооцінки, ідентичності та міжособистісних зв'язків. Усе це робить психіку підлітків надзвичайно чутливою до психологічних травм, які можуть виникати під впливом систематичного цькування в шкільному середовищі.

Актуальність теми обумовлена значним поширенням випадків булінгу в закладах освіти. Агресивна поведінка, що спрямована на приниження, ізоляцію або фізичне/психологічне насильство над окремими учнями, має далекосяжні наслідки не лише для жертв, а й для самих агресорів та навіть для пасивних спостерігачів. Жертви булінгу найчастіше страждають від тривожних розладів, депресивних станів, порушень сну, втрати інтересу до навчання, ізоляції від колективу та, у крайніх випадках, можуть демонструвати суїцидальні наміри. Паралельно агресори формують девіантні моделі поведінки, які можуть зберігатися й у дорослому віці, тоді як свідки цькування нерідко стикаються з емоційною дилемою, страхом або почуттям провини за бездіяльність.

Підлітковий вік — особливо складний і вразливий етап у житті дитини. У цей час надзвичайно важливими є визнання, підтримка та позитивна оцінка з боку однолітків. Відсутність соціального прийняття чи відверта ворожість з боку колективу можуть мати катастрофічні наслідки для психічного здоров'я. Як показують дослідження, тривале перебування під впливом булінгу пов'язане з формуванням заниженої самооцінки, відчуттям непотрібності, соціального відчуження, а також з порушенням довіри до людей і страхом перед будь-якою формою комунікації.

Булінг є не лише індивідуальною трагедією, а й загальноосвітньою проблемою. У колективах, де процвітає насильство, створюється несприятливий психологічний клімат,

який перешкоджає ефективному навчальному процесу, викликає емоційне напруження серед учнів і педагогів, сприяє конфліктності, зниженню рівня безпеки та довіри. Така атмосфера демотивує дітей, ускладнює соціалізацію та підвищує ризики дезадаптації.

Певний поступ у боротьбі з булінгом спостерігається й на рівні державної політики. В Україні офіційне визнання проблеми булінгу відбулося шляхом внесення змін до Закону України «Про освіту» та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Це дозволило не лише закріпити поняття «булінг» на нормативному рівні, а й створити правові підстави для притягнення до відповідальності винних осіб, а також зобов'язати навчальні заклади здійснювати профілактичну та просвітницьку роботу в цьому напрямку. Проте самих законодавчих ініціатив недостатньо — вирішення проблеми потребує комплексного міждисциплінарного підходу.

Незважаючи на наявність окремих теоретичних та емпіричних досліджень, проблема булінгу серед підлітків залишається недостатньо вивченою в окремих важливих аспектах. Зокрема, потребують подальшого аналізу соціально-психологічні характеристики учасників булінгу — жертв, агресорів та спостерігачів. Важливим напрямом є також дослідження впливу соціального статусу підлітків у колективі на вірогідність залучення до булінгу. Наприклад, учні з низьким соціометричним статусом частіше стають жертвами цькування, тоді як високостатусні підлітки іноді виявляються ініціаторами або мовчазними спільниками агресії [3, с. 244].

Ще одним малодослідженим напрямом є аналіз сприйняття агресії підлітками в різних мікросоціальних умовах — у сім'ї, у школі, в інтернет-просторі. Поширення кібербулінгу як окремої форми цькування, що здійснюється за допомогою цифрових засобів комунікації, вимагає нових підходів до діагностики та профілактики цього явища. Особливу небезпеку кібербулінг становить через свою анонімність, швидкість поширення інформації та постійну доступність жертви до потенційного насильства.

На сучасному етапі важливою задачею стає розробка та впровадження ефективних психологічних програм інтервенції та профілактики булінгу, які враховують вікові, індивідуальні та соціокультурні особливості підлітків. Такі програми мають бути спрямовані не лише на роботу з жертвами чи агресорами, а й на створення загального безпечного середовища в закладі освіти. Серед успішних підходів — формування навичок емоційного інтелекту, розвиток емпатії, навчання ненасильницькому спілкуванню, а також залучення батьків до участі в просвітницьких заходах [1, с. 213].

Таким чином, проблема булінгу серед підлітків є складним і багатовимірним феноменом, що зачіпає як індивідуальні, так і соціальні аспекти розвитку особистості. Ефективне вирішення цього питання потребує скоординованих зусиль психологів, педагогів, батьків, учнів і законодавців. Лише через систематичну профілактику, раннє виявлення випадків цькування та цілеспрямовану роботу з усіма учасниками освітнього процесу можна досягти зменшення рівня булінгу в школах та забезпечення безпечного й психологічно комфортного навчального середовища для кожної дитини [2, с. 186].

Висновки. Проблема булінгу серед підлітків залишається однією з найактуальніших у сучасному освітньому середовищі, оскільки вона суттєво впливає на емоційний стан, соціальну адаптацію та психічне здоров'я школярів. Підлітковий вік — це період підвищеної чутливості до міжособистісних взаємин, а тому будь-які форми цькування можуть мати глибокі й довготривалі наслідки. Шкільний булінг формує деструктивну атмосферу в колективі, ускладнює навчальний процес, призводить до тривожності, зниження самооцінки, девіантної поведінки або соціальної ізоляції. Визначення соціально-психологічних чинників, які впливають на участь підлітків у ситуаціях булінгу, дає змогу створювати ціле-

спрямовані профілактичні програми. Отже, всебічне дослідження цього явища має велике значення як для теорії, так і для практики, оскільки сприяє забезпеченню психологічної безпеки дітей та формуванню здорового мікроклімату в освітніх закладах.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. М. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*, 2019. № 9, С. 212–219.
2. Літвінова О.В. Дослідження психологічних чинників підліткового булінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2019. Вип. 4. С. 183–189.
3. Учитель І., Сурякова М., Батраченко І. Психологічні чинники схильності до шкільного булінгу у підлітковому віці. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 9. С. 243–250.